

מוח מתפתל באריאל

עידן שגב 17.01.2013 20:00

מוח האדם הוא האיבר המופלא מכל. ייחודו הגדול ביכולתו ליצור יש מאין. גם השימפנזה - הקרובה לנו גנטית - מרגישה ולומדת, רואה ופועלת, אך תוצריה חוזרים על עצמם - אין חדש תחת השימפנזה, יש חדש תחת האדם. והנה חידוש יצירתי: "אוניברסיטה" באריאל. כמה מפותל, מיותר, מזיק ועצוב הוא החידוש הזה. המוח, הבנוי מרקמה מפותלת, לעתים קרובות יוצר דברי היגיון מרחיבי דעת, מדע ואמנות; ולעתים חלקים דסטרוקטיביים שבמוחנו המפותל פוגעים בעצם היכולת שלו ליצור משהו חדש ומרחיק ראות. "אוניברסיטת" אריאל היא מהלך כזה, שיפגע - וכבר פוגע - ביפי תוצריו של המוח הקולקטיבי שהקים אוניברסיטאות אוניוורסליות כאן בישראל.

במאמץ מתמשך מחושב וזהיר, ומתוך סקרנות להבין את העולם ולשנותו, הקמנו מוסדות מחקר אקדמיים לתפארת. כל זאת בתנאים קשים, תוך כדי בניית חברה חדשה, לנוכח אתוסים שונים ותחת נטל כלכלי כבד. מטב המוחות התפתחו במוסדות אלה, ובמשותף עם המעולות שבאוניברסיטאות בעולם הובילו לשינוי הדרמטי שהמין האנושי עובר בתחילת המאה ה-21, למהפכת האינפורמציה, הגנומיקה ומהפכת המזעור. אל מרכזי המצוינות הללו נמשכים דורות של מוחות צעירים ויצירתיים במיוחד, והם אלה שיעמיקו את הידע ויובילו את החדש. הנדסת רקמות חיות ורפואה אישית, פיתוח דור חדש של מחשבי-על (בהשראת המוח) המשמשים להדמיה ריאליסטית (ולתיקון) של המוח עצמו. אך ההצלחה האוניברסיטאית הישראלית המרשימה הזאת עדיין אינה בשיאה. בדירוג שאנגחאי של האוניברסיטאות בעולם רק שלוש משבע האוניברסיטאות בארץ מדורגות בין 100 האוניברסיטאות הראשונות (האוניברסיטה העברית במקום ה-53, הטכניון במקום ה-78 ומכון ויצמן במקום ה-93). אוניברסיטת תל אביב מדורגת בין המקום ה-100 ל-150, ואוניברסיטת בר אילן בסביבות המקום ה-300. עם תמיכה נכונה, מחשבה לא שגרתית ותנופת פיתוח, כל מוסדות המחקר הללו (וגם אוניברסיטת בן גוריון ואוניברסיטת חיפה) היו מעפילים למקומות גבוהים בהרבה, ומגיעים להישגים מרשימים פי כמה.

זאת ועוד. בתחילת המאה ה-21 האוניברסיטאות בעולם עוברות מהפך, הן מרחיבות את פעולתן ומקימות שלוחות במדינות רחוקות (הטכניון עושה זאת בניו יורק, מכון מקס-פלנק הגרמני בפילדלפיה וכדומה). זאת במטרה לשלב את מיטב המוחות בעולם, ובמשותף לממש את יכולת היצירה של המוח האנושי בכיוונים מרחיקי לכת.

במקום לחזק את הקיים, להשתלב במהלך הגלובלי הזה ואף ליצור מרכז מחקר בינלאומי חדש ומושך כאן בארץ, נכנס איזה שד מתעתע במוחם של פוליטיקאים (ראש הממשלה, שר החינוך, שר האוצר), בעלי אג'נדה שאינה משרתת את העניין, והם החליטו להשיק בארץ אוניברסיטה חדשה. הרי הם יודעים ממש כמוכם שלא רק שהאוניברסיטה החדשה תלקה בחסר באיכותה המדעית, אלא שעצם הקמתה תפגע במחקר (ההולך ומתייקר) ובאיכותם של המוסדות האקדמיים היוקרתיים בארץ. ומה יותר מפותל, מזיק ועצוב ממוח שלוקח מהטוב והיפה שנוצר כאן בעמל רב, ובשמחת התועים והמטעים מקים אקדמיה בינונית ומקוממת. שהרי לא הודות לסקרנות בוערת הוקמה האוניברסיטה

הזאת, אלא רק בזכות מיקומה באריאל (30 דקות נסיעה מאוניברסיטאות תל אביב ובר אילן). והרי ברור לכל בר דעת ששיקול כוחני, בסגנון "אנחנו נראה להם", הביא להחלטה להקים את האוניברסיטה. וכיצד תגיע אוניברסיטה כזאת, המסוגרת בתוך עצמה, להישגים מרחיקי ראות? הרי מדענים וסטודנטים רבים בארץ ובעולם לא יוכלו, ולא ירצו, לשתף פעולה בכל דרך שהיא עם מוסד אקדמי הנמצא בשטח מריבה כבוש, שעל פתיחתו החליטו אלוף פיקוד המרכז ושר הביטחון. ומדוע להעמיד אותנו, חוקרי האוניברסיטאות בארץ ובעולם, בדילמות מוסריות קשות אם ללמד שם או לא ואם לשתף אתם פעולה במחקר?

אכן, למוח האנושי המורכב במיוחד יש יכולת לספר לעצמו סיפור בעל כוח הרסני (ואף למצוא לו הנמקות "משכנעות"), ויש לו יכולת להרחיב ולהעמיק את היפה והחדש. האיזון העדין הזה בין יצירות דורסניות ליצירות מעצימות ומרחיבות דעת, הוא הביטוי העמוק ביותר של "המצב האנושי". ההחלטה להקים אוניברסיטה באריאל (ובכך לטשטש את ההבחנה בין איכות לבינוניות) הייתה את המצב האנושי אל הציני - אל החידלון. במו ידנו, וביד גסה, פגענו באחת מהיצירות המרשימות ביותר של הקולקטיב הישראלי.

לא נותר אלא לקוות שהשכל הישר יגבר על נפתולי המוח (אולי בעזרת בית המשפט העליון, והעתירה שהגישו ראשי האוניברסיטאות). לא נותר לנו אלא לתקן את הטעות העצובה הזאת בדרכים יצירתיות ובונות - מהסוג שאיפשר את יפי האקדמיה בישראל.

פרופ' שגב הוא ראש המחלקה לנוירוביולוגיה וראש מרכז מקס-פלנק לחקר המוח באוניברסיטה העברית